

IVAN D O R O V S K Ý

ČESKOSLOVENSKÁ LITERÁRNÍ BALKANISTIKA V POSLEDNÍCH LETECH

Na prvním balkanistickém symposiu v roce 1969 jsme mimo jiné hovořili dosti obšírně o obsahu a zaměření české a slovenské literární balkanistiky. Ve stěžejním referátu prof. dr. Julia Dolanského byla vymezena jednotlivá základní východiska, z nichž by měla literárněvědná balkanistika při svém dalším výzkumu vycházet, tj. z geografické a etnické blízkosti a příbuznosti, z ohlasů antické balkánské kultury řecké a římské, z byzantského kulturního základu, ze společných nebo podobných osudů balkánských národů a národností v době turecké poroby. Do čsl. literární balkanistiky je třeba podle našeho názoru zařadit také výzkum vztahů a styků mezi jednotlivými balkánskými literaturami, mezi balkánskými literaturami a ostatními literaturami mimo Balkán a mezi balkánskými slovanskými a neslovanskými literaturami. Souběžně se srovnávacím studiem uvedených otázek je nutné také typologické studium balkánských slovanských a neslovanských literatur a typologie jednotlivých literárních a lidově slovesných žánrů.

První balkanistické symposium naznačilo, na co se zaměřují naši literární balkanisté. Přednesené příspěvky vyšly, jak známo v samostatném sborníku.

Sledujeme-li československou literárně vědnou produkci za poslední léta, zjišťujeme, že se činnost rozvíjí a realizuje v několika oblastech, mj.

a/ v referování o nových publikacích, pojednávajících o obecných

otázkách zaměřených šířeji slavisticky, které se dotýkají období velkomoravského, cyrilometodějského, byzantského, osmanské nadvlády, 19. století až po současnost. Jsou to publikace, které vycházejí v balkánských nebo i nebalkánských zemích /tj. jak v zemích socialistického tábora, tak i v kapitalistických zemích Evropy nebo v Americe/ ,

b/ v referátech, recenzích a zprávách o balkánsko-nebalkánských vztazích /např. o jugoslávsko-polských vztazích apod./ ,

c/ v popularizační činnosti /populárně vědecké články v denním a periodickém tisku/ ,

d/ v překladatelské činnosti a s ní spojené činnosti lektorské a recenzně kritické. Sem patří také doslovy a úvody k dílům, která vycházejí v českém nebo slovenském překladu,

e/ ve vědecké činnosti, která zkoumá jednotlivá období vývoje podle zaměření badatelů ,

f/ ve srovnávacím studiu slovanských literatur se zvláštním zřetelem nebo s přihlédnutím k balkánským slovanským nebo neslovanským literaturám,

g/ v široce založeném výzkumu vzájemných vztahů slovanských literatur a jejich vztahů k balkánským literaturám neslovanským.

Literárněvědná balkanistika si všimla našich i zahraničních prací, sborníků a diskusí, které se týkaly obecných nebo komparatistických otázek. Už na našem prvním symposiu se hovořilo o sborníku Literární vztahy Slovákov a jižních Slovanov, /1968/, o jehož významu vyšla celá řada kladných recenzí a obšírných zpráv v českém i slovenském tisku /Slovenská literatura 1969,

Slavica Slovaca 1969 a jinde/.

Z prací našich balkanistů, týkajících se obecných problémů, je třeba uvést obšírné referáty M.Černé o otázkách syntetického zpracování dějin chorvatské literatury a o koncepcích syntetického zpracování dějin srbské literatury /viz Slavica, 1970 a 1971/.

V roce 1969 vyšla celá řada příspěvků v denním, periodickém a odborném tisku u příležitosti 1100.výročí smrti Konstantina Filosofova, z nichž k nejvýznamějším patří německy psaná studie akademika B.Havránka o soluňských bratřích a písemnictví na Velké Moravě /Wiesbaden 1968/, články Jána Stanislava o první slovanakém písmu a o Konstantinu - Cyrilovi, Sbejovského studie Homo animalis, - homo spiritualis v Proglasu /viz Slavica 1970/ a j.

Naši odborníci se soustředili na studium především vztahových souvislostí česko - slovensko - jihoslovanských nebo vůbec balkánských v první polovině 19.století. Především si zaslouhují pozornost studie Ivana Dorovského o některých otázkách osvícenství v balkánských literaturách a o slovensko-řeckých literárních vztazích na počátku 19.století, dále dr.Věnceslavy Bechyňové edice Erbenovy slovenské korespondence, její stati o Erbenově vztahu k ilyriismu, o jeho překladech ze srbochorvátštiny /Slavica 1970, 1971/, analýza literárních forem srbského preromantismu a romantismu od Milady Černé /Slavica 3, 1973/, Kudálkův příspěvek o vnitřních předpokladech ilyrského hnutí v chorvatské literární tradici /SPFFBU, 1971/, Urbanovy usmnoze objemné práce o vztahu Boženy Němcové k lidové slovesnosti, především jihoslovanských národů a k myšlence slovenské vzájemnosti, které pak pojal do své syntetické práce Pozapomenutá

tvář Božany Němcové /Praha 1970/, jež se setkala s vysoce kladným hodnocením v našem i zahraničním slavistickém odborném tisku. Do oblasti česko-slovensko-jihoslovanických kulturních a literárních styků a vztahů patří také významné příspěvky Viktora Kudělky Jan Kollár a Srbové / SPFFBU, 1969/, Zlatka Klátika Sládkovič a Juhoslovania, /Zbornik k 150.výr.nar.A.Sládkoviča, 1970/ a Augustina Matovčiča, Martin Hamuljak a Juhoslovania /Slavica Slovaca, 4. 1969/.

Více pozornosti se věnuje v českých zemích i na Slovensku literaturám balkánských národů a jejich vzájemným vztahům k české nebo slovenské literatuře a kultuře od poloviny padesátých let minulého století do konce druhé světové války. Srbské literatury se týká několik příspěvků Zlatka Klátika o srbské realistické povídce, především o L. Lazaravičovi a Janku Veseliničovi a o typologické konfrontaci slovenského a srbského romantismu /Slavica Slovaca 1969, 1970/ a stař Miroslava Kvapila o některých aspektech humoru a satiry v srbské literatuře na přelomu 19. a 20. století /Slavica Pragensia, 11. 1970/ , o představitelích moderní srbské literární kritiky /Slavia, 1972/ a některé další jeho příspěvky. Slovenský literární historik Bronislav Choma, který se zabýval především charvátskou literaturou první poloviny našeho století, zasvěceně pojednal o největším zjevu moderní literatury jugoslávských národů - charvátském spisovateli Miroslavu Krležovi a období expresionismu v jeho mnohostranné tvorbě /Slavica slovaca, 1969/. Choma referoval obšírně také o některých významných publikacích, věnovaných charvátskému expresionismu, dílu M. Krleži nebo srbskému surrealismu. O Krležově dramatickém díle pojednal v Tvořbě Ivan Dorov-

ský /Tvorba,1973/.

Slovenaký /básnik,překladatel/ literární historik Ján Koška se soustředil v posledním období na studium bulharské literární moderny. Z této oblasti publikoval několik pozoruhodných studií o bulharském symbolismu /Slavica slovaca, čís.2 a 4,1970/ a nedávno syntetickou práci Bulharská básnická moderna /Bratislava 1972/, která se setkala se zaslouženou pozorností především v Bulharsku. Je to první monografie o bulharské moderně, která vyšla mimo Bulharsko.

Otázkami recepce díla bulharského realisty Ivana Vazova na Slovensku na přelomu století se Koška zabýval v samostatné stati /Slavica slovaca, 4, 1969/, zatímco Ivan Dorovský sledoval v obsáhlé studii pronikání makedonské lidové slovesnosti, hlavně ze sborníku bratří Miladinových Balgarski narodni pesni, do Čech /SPFFBU,1971/. V rusky psané stati pojednal I.Dorovský také o vztahu makedonského a bulharského obrozeneského básníka Rajka Žinzifova k poezii revolučně demokratického básníka N.A. Někrasova /Slavia,1969/. Viktor Kudělka ve dvou příspěvcích /Slovinská literatura a expresionismus /Slavia, 4, 1973/ a Od expresionismu k sociálnímu realismu /Slavia, 1968,čís.4/ zajímavě zpracoval uvedené období slovinské literatury.

O moderní řecké literatuře pojednala ve Zprávách Jednoty klasických filologů /12,1970/ Růžena Dostálová, která rovněž vystopovala antickou tematiku v dramatickém díle významného řeckého básníka Angelose Sikelianose.

Několik příspěvků Ivana Dorovského se rovněž týká současné řecké literatury. O rozsáhlém prozaickém a básnickém díle Nikose Kazandzakise pojednal ve dvou příspěvcích: Moderní

Odysseus Nikos Kazandzakis /Tvorba, 1972/ a Odysseus Kazandzakis /Universitas, 1972/ u příležitosti tvůrčových osmdesátin. Devadesátých narozenin řeckého básníka a prozaika Kostase Varvalise vzpomněl I. Dorovský v článku Nestor řecké proletářské literatury /Tvorba, 13. února 1974/.

Téměř třicetiletý poválečný vývoj literatur balkánských slovanských a neslovanských národů se u nás odráží především v předmluvách a doslovecích k vydaným českým nebo slovenským překladům, recenzím vydaných knih, v referátech o odborných knihách, které vyšly a jež se týkají uvedeného období, v informativních člancích v denním a periodickém tisku o literaturách či autorech, jejich dílo je k nám uváděno v ukázkách, a konečně v několika syntetických přehledech o poválečném vývoji jednotlivých literatur Balkánu. Přitom, zdá se, největší pozornost je věnována bulharské literatuře a literaturám jednotlivých národů Jugoslávie, zatímco poválečná řecká, rumunská, turecká a albánská literatura je zastoupena poměrně málo. Druhý fakt, na první pohled nesporný, je bohatá kritická a recenzní činnost slovenských balkanistů a literárních kritiků vůbec ve srovnání se situací v českých zemích. Mnoho českých překladů z bulharštiny zůstalo kritikou nepovšimnuto, pokud si je nerecenzovali sami bulharisté.

Dobře je reprezentována u nás v několika syntetických přehledech Viktora Kudělký poválečná slovinská literatura. Uvedme zde především jeho stati Slovinšská literatura v poválečném dvacetiletí /Bilance a výhledy/, kterou uveřejnil ve Slavii, 1969 a jeho pohledy na slovinskou literaturu v článku Literatura na dlani /Světová literatura, 3, 1971/. Zůstaňme na půdě Jugoslávie

a uvedme, že Ivan Dorovský poprvé u nás přehledně pojednal o nové makedonaké poezii /ve stati K charakteristice poválečné makedonaké poezie, /SPFFBU, 1969/ a o vývoji makedonského dramatu a divadla /Prolegomena Scénografické encyklopedie, čís. 20, 1973/. O současném jugoslávském dramatu a divadle zasvěceně pojednala v rozsáhlé stati Milena Kirschnerová /Slovenské divadlo, 1970, čís.1/, která také v samostatné práci podala kritický přehled prací o dějinách srbského a chorvátského divadla, které vznikly v letech 1945-1968 /Praha, 1970, 122 strany/.

Nečiním si samozřejmě nárok hodnotit /především také z časových důvodů/ celou balkanistickou literárněvědnou produkci, která u nás vyšla za poslední léta. Chtěl jsou pouze upozornit na nejhlavnější práce, z nichž vyplývá, kterými otázkami se hlavně naše literární balkanistika zabývá.